

О МОНОГРАФИЈИ „КУЛТУРНА ИСТРИЈА ПАШТРОВИЋА“

ПИШЕ: ЗОРИЦА СТАБЛОВИЋ БУЛАЈИЋ

Декодирање културне историје у свијету глобалних промјена

■ Мала култура, особена, утемељена на традицији и моралним вриједностима, нимало епска и гусларска, већ у раљама страних утицаја, притисака и наметања нових културних модела, сачувала је аутентичну културну матрицу поднебља коме припада

Издавачка кућа HERAedu из Београда, основана је 2004. с циљем да објављује књиге које помијерају границе, проширују видике и спајају дух прошлости са универзалном идејом о неопходности опстанка између различитих култура. На тржишту издавачке продукције, свијет се мијења. Штампану књигу неће угушити електронска издања упркос новим трендовима. Није случајна експлозија научно-фантастичне продукције и историјске литературе. Не чуди ни драматичан пад пласмана економско-стручних књига и бјежање у штиво лаке забаве које већ годинама има примат на топ-листама књижарских излога. Природно, живимо у сасвим премреженом и међусобно зависном свијету, уједињеном у глобалној економији. Јапански стратег Кеничи Омаја, утврдио је 2007. да се паралелно одвијају двије глобализације – економска и културна: „Друга је нужна последица прве и може донијети ново сиромаштво... и изразито штетне друштвене и политичке последице.” Са заблудом да нестајемо јер губимо прошлост, враћамо се понекад некритично историјским изворима, књигама у којима трагамо за некадашњим бољим животом, тумачимо историју на безброј начина, улагујемо се сами себи у невјерици да ће доћи извјеснија будућност.

Зашто онда издавачки подухват „Културне историје Паштровића”, о малој скупини од 12 племена на обали Црногорског приморја, која је углавном позната по природним љепотама и бројним црквама (преко 60) и манастирима (четири древна, три новија) с православном традицијом очуваном упркос најезди и освајању великих западних и источних сила, са исто тако глобалним претензијама. Одредиште није случајно. Мала култура, особена, утемељена на традицији и моралним вриједностима, нимало епска и гусларска, већ у раљама страних утицаја, притисака и наметања нових културних модела, сачувала је аутентичну културну матрицу поднебља коме припада. Паштровићи, који се први пут у изворима помињу у XIV вијеку, под Немањинима су били два вијека, под Млечанима нешто мање од четири, али с привилегијама које су од њих испословали дипломатијом, с развијеним самоуправним праведним системом – Банкадом, који је поштовао Душанов законик и у XVIII вијеку, а цијенио административно устројство и строга правна правила Аустрије читаво једно стољеће, па потом осам еуфоричних патриотских деценија у јужнословенској заједници – успјели су да сачувају своју аутентичну културу која се разликује и од српске и од црногорске и од европске. Упркос туђинском режиму, Паштровићи су исписали и објавили први српски буквар на ћирилици, одштампан у Венецији 1597. године, изградили силне православне цркве и манастире у вријеме кад су они нестајали на тлу Србије под најездом Османске империје. Нису зазирали ни од путовања, од сусрета како с Европом, тако и са царском Русијом, а нису им били далеки ни Цариград, обје Америке, ни Аустралија.

Такви какви су, остали су затворени, поштујући обичај да се жене и удају готово искључиво међу својима, да би били своји на своме и традиционално другачији од сусједа у разним сферама живота. Упркос „глобалном” таласу, сачували су име, језик, писмо, поезију, прозу, обичаје, игру, плес, ношњу... Током вјекова је у Паштровићима, мудро, праведном и моралном политиком, успостављен конзистентан културни образац, који је створио неuniштиви систем самоочувања и одрживог и рационалног развоја. И, заиста, чини се да не постоји „национ” са толико студија, књига, публикација, архивалија и усменог казивања као код Паштровића. Само селективна библиографија о Паштровићима (стара већ око 20 година) броји више од 11 хиљада библиографских јединица. Велике заслуге за то има др Јован Вукмановић, етнолог. У Србији, и данас Паштровићи нису довољно познати, иако се њихова лирска поезија, коју је Вук Караџић Стефановић забиљежио у првој половини XIX вијека и објавио у Бечу 1841, одвајкада изучава на Филолошком факултету у Београду, баш као и историја на Филозофском, а право на Правном факултету, такође у Београду.

*

„Културна историја Паштровића” јединствена је научно-стручна монографија са мултидисциплинарним приступом референтних аутора: проф. др Николе Самарџића, др Миле Медиговић Стефановић, др Злате Марјановић и мр Душана Медина, исписана на 308 страница и богато илустрована. Монографију су, у оквиру библиотекте „Врт” уредили Зорица Стабловић Булајић и Душан Медин, а рецензирали академик Бранислав Митровић (архитекта), проф. др Бојан Жикић (етнолог), др Мирослав Лукећ (историчар) и маестро Бојан Суђић, истакнути диригент и музички педагог, родом управо из Паштровића. Треба додати да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије подржало издавање ове књиге у оквиру пројекта Филозофског факултета Универзитета у Београду „Модернизација Западног Балкана”. Историчар професор др Никола Самарџић са Филозофског факултета Универзитета у Београду у првом поглављу „Основе једне историје” сумира турбулентне стране утицаје и преламање историје у оквиру различитих друштвено-економских система. На скромних тридесетак страна (а увијек је теже писати згуснуту историјску експликацију), збраја и синтетизује опстанак заједнице у мирним временима и просторима. Насупрот томе, културни историограф у пензији, књижевница и библиотекарка из Паштровика – др Мила Медиговић Стефановић у наредном

поглављу „Паштровићи у трговима медитеранског идентитета” нуди поетску слику приморског поднебља и даје визуру природних богатстава, медитеранских утицаја пресудних за утемељење једног аутентичног етоса. У трећем поглављу „Култура континуитета”, докторанд археологије и менаџер културне баштине – Душан Медин из Музеја и галерија Будве сецира сакралну баштину

политичар и књижевник. Поглавље „Музика и плес у паштровским ритуалима” има одраз звучних слика Паштровића. Зналачки их је обрадила др Злата Марјановић, етномузиколог из Панчева, која годинама истражује трагове руралног и урбаног стила паштровске музике и плеса, заронивши у чудесни свијет митологије, старих обичаја и ритуалног културног наслеђа у животном и календарском циклусу једне године. Последње, шесто поглавље др Злате Марјановић и мр Душана Медина надахнуто и с поносом интерпретира „Особености и естетику паштровске традиције”, посебно свадбе, која вјековима траје по аутентичном културолошком обрасцу који је подробно описао духовник и романтичар Дионисије Миковић још 1891. године. Прича заоденута специфичним обичајима, пјесмом, музиком и аутентичним костимом. Ова умрежена културна топографија догађаја, вјеровања и истрајности утицала је на то да и данас потомци Паштровића с поносом говоре о традицији и носе тај културолошки биљег као дио свог националног идентитета упркос томе што паралелно прихватају тековине глобалних промјена, технолошких иновација и културних асимилација. Умјесто епског вапаја за изгубљеном прошлосту, ова књига заправо отвара питање: Да ли смо поучени лекцијама из прошлости у довољној мјери зрели да размишљамо о сопственом континуитету без осуде и пребацивања кривице на друге за наше национално посрнуће? То је и вапај да се историчари и политичари не баве реториком противрјечног дисконтинуитета. Најзад, то је скретање пажње на то да је култура кључ за очување националног и свих других идентитета.

овог дијела приморја, од праисторије, преко антике са акцентом на средњовјековну и нововјековну доминантну православну културу оличену у фрескама, иконама и ризницама. Он указује и на снажну приврженост Паштровића цркви кроз вријеме, али и на неоспорни профани карактер главних паштровских светиња – манастира. На географски скученом простору од свега 16 километара дужних изњедрила се раскошна усмена и писана књижевност са именима различитог културног наслеђа који чине звјездану галаксију паштровске књижевне баштине. У четвртм поглављу „Писменост и књижевност Паштровића у светом и профаном простору” др Мила Медиговић Стефановић скреће пажњу на умјетничке, националне и културолошке домете књижевника, међу којима централно мјесто има Стефан Митров Љубиша,

(НЕ)УХВАТЉИВЕ „СЛИКЕ ПЈЕСНИКА” ИГОРА РЕМСА

Реафирмација симбола воденог круга

Страна 2

КУСТОС ГАЛЕРИЈЕ САВРЕМЕНЕ ЛИКОВНЕ УМЕТНОСТИ НИШ МИЛАН РИСТИЋ ГОВОРИ ЗА „ЋИРИЛИЦУ”

Човјеков лични идентитет устукнуо пред глобализмом

Страна 8

Чини се да не постоји „национ” са толико студија

РАДОВЕ СЛАТИ НА:
cirilica@dan.co.me

КОНТАКТ ТЕЛЕФОНИ:
069 352 741, 020 481 525

(НЕ)УХВАТЉИВЕ „СЛИКЕ ПЈЕСНИКА“ ИГОРА РЕМСА

ПИШЕ: МР РАДОЈЕ ФЕМИЋ

■ Земљина кора, у Ремсовој визији, ванвременским космичким устројством, омогућава клијање, али чува и тајне, чију несазнатљивост третира и наше усмено искуство, гномски упућујући на древно земаљско-рајско завјештање

Раније испољена склоност синкретичном умјетничком изражавању, сада већ као заштитни поетички знак тоталног умјетника – пјесника и сликара Игор Ремса, своје оваплоћење налази у његовој најновијој пјесничкој збирци – Сликe пјесника. Остварена као двојезично издање, ова пјесничка књига на ново оживљава рецепцијску нелагоду преводне

Фраза је помало контрадикторна, зар не? „Модерни класици“ – то је нешто попут „древне бебе“, је ли тако? Зар никада нисте видјели намргођене бебе које дјелују мудро због чега вам изгледају као осамдесетогодишњаци глатке коже?

Модерни класици књижевности су управо то – млади и глатке коже, а остављају утисак дуговјечности. Али прије него што дефинишемо овај израз, хајде да прво одредимо шта је дјело класичне књижевности. Класик обично представља неки умјетнички квалитет – израз живота, истине и лепоте. Класик опстаје током времена. Дјело се обично сматра представником периода у коме је написано и заслужује трајно поштовање. Другим ријечима, уколико је књига објављена у блиској прошлости, она није класик. Класик има одређено универзално обраћање. Сјајна књижевна дјела нас дирну у срце – дјелимично зато што садрже теме које разумију читаоци различитог поријекла и нивоа искуства. Теме љубави, мржње, смрти, живота и судбине успијевају да извуку из нас основне емотивне

књижевности, којом се из разумљиве потребе основне комуникативности ризикује естетска оштрина и убједљивост, али се истовремено успоставља интертекстулани дијалог с двије литеарне традиције – са српском и њемачком.

Пролашким представљањем корпуса повлашћених мотива, какви су: чемпрес, дјетелина, орах, маслина и слични, поетски глас очекивану медитеранску атмосферу нуди на нов, неочекиван начин, привидно се дистанцирајући пред елементарном снагом природе, пред којом, иначе, присуство не свједочи извођењем стереотипних аналогича с емоционалним и духовним стањем јунака, већ управо супротно – потпуном саживљеношћу с монументалним призорима. Поступак сазријевања у природи одликује изражен еротски набој, у најширем значењском смислу. Поетски глас не дочарава спољашње ефекте трансформације посматраних предметности, већ региструје пулсације унутарњег живота, што ствара необично динамичан спрег пјесничких слика у односу на свијет који, посматран неумјетничким оком, мирује. Визија бујања плодова природе надахнута је антејском симболиком, тако да се слављење Божјег поретка одвија догматски неконвенционално, али ипак ритуално, по неписаним закономјерностима вишег реда. Доминација соларног принципа у Ремсовој збирци поезије актуализована је употребом презентског глаголског облика, што искључује смиреност емоције која се уобличава у поезију. Свијет подвргнут пјесничкој лупи описује се сада и овдје, тако да се ствара утисак да као читаоци присуствујемо отвореној пјесничкој изложби, чије дејство на чула је помјерено ефектом синестезије.

Земљина кора, у Ремсовој визији, ванвременским космичким устројством, омогућава клијање, али чува и тајне, чију несазнатљивост третира и наше усмено искуство, гномски упућујући на древно земаљско-рајско завјештање.

Октобарска раскош, која цури имагинарним обалама Ремсовог универзума, лирског јунака одваја од завичајног амбијента и ситуира у простор Рајне, чије оловно лице не препознају свакодневним тривијалностима заробљени путници. Поетски глас се у овој прилици експлицитно оглашава, наговјештавајући стваралачки заокрет у посту-

КЊИЖЕВНИ ФЕНОМЕН(И)

Шта је модерни класик?

■ „Моби Дик“ свакако класик, тешко би могао бити модерни класик због поставке, алузија на начин живота, па чак и моралних начела која су за данашњег читаоца застарјела

реакције. Класици стварају повезаност. Можете изучавати неко класично дјело и открити утицаје других писаца и других сјајних дјела књижевности.

Ово је најбоља дефиниција класика која се може пронаћи. Али шта је онда „модерни класик“? И може ли задовољити све поменуте критеријуме? „Модерно“ је занимљива ријеч. Користе је многи коментатори културе, критичари архитектуре и сумњичави традиционалисти. Понекад, она једноставно значи „савремено“. За наше потребе овдје, дефинисаћемо модерно као „засновано на свијету који читаоцу дјелује познато“. Иако је „Моби Дик“ свакако класик, тешко би могао бити модерни класик због поставке, алузија на начин живота, па чак и моралних начела која су за данашњег читаоца застарјела.

Модерни класик би, значи, требало да је написан након Првог свјетског рата, а вјероватно и након Другог. Зашто? Зато што су ови катаклизамтични догађаји толико промијенили поглед на свијет да након њих није било повратка на старо. А класичне теме су ипак трајне. Ромео и Јулија ће и за хиљаду година бити довољно будалести да се убију, а да прије тога не провјере пулс. Али читаоци који живе у ери након Другог свјетског рата суочени су са многим стварима које су нове. Идеје о раси, полу и класи се мијењају, а књижевност је истовремено и узрок и последица. Читаоци имају шире схватање о међусобно повезаном свијету гдје људи, слике и ријечи путују у свим правцима неувјероватним брзинама. Идеја о „младима који говоре шта имају“ није више нова. Свијет који се

Ремсова платна и пјесме могу бити третиране као умјетничке епистоле

лирању пјесничког материјала, у чијој основи је антиномија: простор – јунак. Емоција страха јавља се независно од амбијента којем лирски глас припада: једнако у алијенизованој урбаној атмосфери и у сабласном говору шуме. Ремсов поетски глас реафирмише симбол воденог круга, који се у бескрај шири, у коме се спознаје одраз смрзнутог, оковима коначности заробљеног живота.

Филмичност Ремсових поетских слика визуелни идентитет наглашен је до мјере да се у одређеним, сведеним пјесничким фрагментима, кроз наговјештај и алузију успоставља својеврсни поетски карусел. Питорескност поетског свијета сугерише интензивност доживљаности, која је запретена, али која на површину читалачке спознаје доспијева у форми детекције за љубавним складом и употпуњењем. Дјевичанска бјелина платна, односно папира, функционише као простор апсолутне покорности, у којем се таложу видљиви ефекат доживљеног егзистенцијалног противречја. Стога Ремсова платна и пјесме могу бити третиране као умјетничке епистоле, које допиру и тамо гдје денотативни језик не досеже. Мотив панораме уснулог града Келна има опомињућу снагу, будући да се њом апелује на читалачки мисаони и емотивни ангажман, који тавори пред приступачношћу једнозначних слика.

Епилошки пјеснички текст, у којем се остварује језичка и симболичка симбиоза различитих наслеђа, хомогенизована је кључним осјећањем – носталгијом. Миметички модел свијета, пред којим се поентира учесталом метафором пута, наједном се до етеричности растаче пред устрепталошћу бића, које у бескрајном какофоничном королиту не препознаје тробојни склад – израз словенског мишљења и пјевања. Завјетни усклик из магле: Поздравите ми Београд, пјесничкој збирци придаје карактер рафинираног ламента, којим се одсуство поетског субјекта дјелимично санира, свједочећи незамјенљиву снагу пјесничке транспозиције.

сусретао са тоталитаризмом, империјализмом и корпоративним конгломератима не може да врати вријеме уназад. А можда и јесте најважније да читаоце данас краси извјестан реализам који потиче из схватања о пропорцијама геноцида и вјечног живљења на ивици самоуништења. Главне ознаке нашег модернизма примијетне су у широкој лепези дјела. Само погледајте скорашње добитнике Нобелове награде за књижевност: ту је Орхан Памук који испитује конфликте у савременом турском друштву, Џ. М. Куци који је најпознатији бијели писац Јужноафричке републике након апартејда и Гинтер Грас чији роман „Лимени добош“ представља исконско испитивање духовне потраге након Другог свјетског рата.

Осим садржаја, модерни класици приказују и промјену стила у односу на претходне периоде. Те промјене су започете почетком прошлог вијека са предводницима попут Џејмса Џојса који је проширио опсег романа као форме. У периоду после рата, тврдокорни реализам хемингвејске школе је постао нека врста обавезе. Културне промјене су означавале то да опсцености, које су некада дочекиване на нож, сада постају општа мјеста. Сексуално „ослобађање“ је можда више фантазија него стварност у реалном свијету, али у књижевности ликови свакако имају сексуалне односе много слободније него што су их имали раније. У тандему са телевизијом и филмова, књижевност је такође показала вољу за проливањем крви на страницама па су насиље и застрашујуће сцене какви се некада не би могли ни замислити, сада постали основа бестселера.

Још један модерни класик је „На путу“ Џека Керуака. Модеран је – написан је лепршавим стилем и говори о аутомобилима, досади, лаком моралу и енергичној младости. И класик је – опстаје упркос времену и има универзалну привлачност.

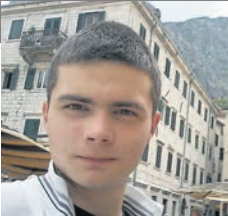
Још један роман који се често појављује на врху листа савремених класика је „Квака 22“ Џозефа Хелера. Свакако да испуњава све услове дуготрајног класика, али је сам по себи модеран. Ако Други свјетски рат и његове последице представљају границу, овај роман о апсурдима рата дефинитивно стоји на страни модерног.

Филип Рот је један од најистакнутијих америчких аутора модерних класика. У првим годинама стваралаштва био је најпознатији по „Портнојевом синдрому“ у коме се испитује сексуалност младих на до тада невиђен начин. Модеран? Свакако. Али да ли је класик? Можда и није. Носи терет оних који су у нечему били први – дјелују мање импресивно од оних који су дошли касније. Млади читаоци који трагају за нечим добрим што ће их шокирати више се и не сјећају „Портнојевог синдрома“.

У сфери научне фантастике – која је сама по себи модеран жанр – „A Canticle for Liebowitz“ Волтера Милера је постнуклеарни холокауст роман који се може сматрати модерним класиком. Бесконечно много пута је копиран, али се и даље држи добро – или боље – од било ког другог дјела које нас упозорава на последице нашег пута ка уништењу.

ПРЕВОД: ДРАГАН МАТКОВИЋ
ИЗВОР: THOUGHTCO.COM

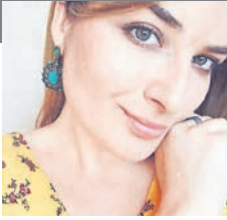
Из рукојиса

МИЛОШ ЈОЦОВИЋ

ДАНИЛО РАДУЛОВИЋ

МИЛИЦА ПЕТРИЧЕВИЋ

Брига ме

Брига ме за ваше титуле и звања
За ваше краљеве и дворе још мање
Створили сте тужно вријеме пропадања
Па хоћете и наше да покварите знање.

Брига ме за ваше богове и вјере
За ваше приче, историје, догме
Наша свијест плута изнад ваше мјере
Па ваша глава може само да се погне

Брига ме за ваше границе од царства
И сваку вашу ријеч што вуче нас ко вир
Нећемо водити рат због богатства
Ми ћемо се увијек борити за мир.

И поштедите ме дугих расправа о томе
Како наша младост превише је луда
Не дамо стазе јединства да се сломе
Јер ће нови клинци сјутра ићи туда.

ШЋЕПАН ПОПОВИЋ

Депутација

Срамна ствар да вас сналазим
по испијеним лицима градских крчмара,
како срамна ствар, Петре Кирилићу!
Некад се чините као измишљен лик
доиста (не)стварно кад се сагледа.

Са краја свијета ја налазим ваше обрве
-омама имитације камелеона.
Патићете Кирилићу!
Небески много бога има у вама,
угажен мрав сапуће о вашој тузи.

Осјетите само како мисли читалац
који неће сазнати - зашто тугујете?
Ви сте предигра рата
Ви се смијете тупо
Ви се смијете – ружно,
Ви звучите
руски хладно.
О, Кирилићу,
у вама сам видјела снагу
да изгубим Москву под ногама.
Ви сте ме носили у ордену
иако моје име - није Ана.
Сјетите се Петре,
окрените свој длан увојку косе коју/и немате
бескрајно много пута изгледали сте тужно
а ноћас
ја поричем себи своје сазнање
зарад вашег дуга,
ноћас вам ја постајем друг.

Боље реците Москви да депутација у њој живи,
било би исписано да сам вас ја вољела
у случају да вас изгубим
а овако ћу убити пса.
Ноћас
моју капију чувају свец
већ сјутра ћу вјеровати у нешто друго.

Зла гора

Колијевко немирна, мајко и сестро
Наша водиљо, од кемена тврда
Обучена зором и јуначким епом
Стојиш као олимп Црногорских брда
Нико такво име као ти не доби
Од имена твога крвници се плаше
Сваки хајдук мрки, поноси се тобом
Ти чуваш у себи коријене наше
И зло твоје, нама није страшно
Ти си наше прво спасење из тмине
Крв предака наших још у теби живи
Поносите горо, наше отаџбине
Злом се твојим против зала бориш
И душмане чекаш, а хајдуке скриваш
Има ли у теби вечерас човјека
Ил тугујеш сама, и јунаке сниваш..?

Нешто о промашености

Одговор добити нећеш
Јер
Ни сама не знам гдје трагати за њим.
И зато не питај
Гдје сам била
Свих ових година.
Могу ти говорити
О промашеним животима
Људима промашеним
О себи
Промашеној
Понајвише.
Могу ти говорити
О себи
Малој
О својим сновима
Који нису били тако велики и далеки.
Могу говорити о томе да смо можда некад
У неком од прошлих живота
Снивали исте снове
Али, не вјеруј ми.

Ми смо сада одвећ велики
А чини се
Никад мањи.

Сједимо на каучу преврћући успомене
Негдје око пола седам
Гдје нас љуби прво јутарње
Сунце.
Вјеруј, заиста бих ти говорила
о свему промашеном.
О времену тако дуго проведеном без тебе.

Припремаћемо кафу
Пјевушићеш ~ И'м уоур ман
Грлићеш утробу моју.
Смијаћу се.
Осмјех ће бити исти као у сновима твојим
Сад само са пар урезаних ожиљака
које можда ни не примјећујеш.
Да.
Грлићеш утробу моју.

Говорићеш о својој породици, дому
О себи малом
А тако великом
Са још већим сновима.

Говорићеш о томе како дуго
већ ниси осјетио топлину дома
До овог тренутка
И да ти већ годинама уназад недостаје
доручак суботом ујутро.

Говорићеш како си сада одвећ
сигуран да дом могу чинити ја.

Говорићеш о себи.
Промашеном.

А ја ћу бити ту.
За тебе.
За нас.

И грлићемо утробе.

Стиховања

Долазак

МИЛЕНА СИМОНОВИЋ

На крилима од паперја,
ношена само вјетром љубави
дођох ти,
одана и чедна.
Не дадох мислима да ми упрљају ум,
не размишљах ни ко си, ни ко нијеси
јер сам знала да ће ме дочекати величанствена љубав.

Са хармонијом мира у срцу,
у којем су се стапале ноте
дођох ти,
да заједно одсвирамо мелодију душе
коју су свирале наше харфе.
Не дадох оковима чежње да окују руке моје,
нити ланцима да вежу груди моје
јер сам знала да ћеш ме чврсто држати за руку
и отјерати птице прошлости.

Уз благослов анђела,
који плешу око нас
дођох ти,
чисте вјере.
Не дадох ријечима да оскрнаве усне моје,
ријечима пуним сумњи и страхова
јер ће нам са усана тећи само пјесма
као Божија молитва.
Са џеповима пуним снова и наде
и звјезданом прашином у коси
дођох ти,
да се извору свјетлости поклоним,
дођох ти,
са намјером да те волим.

Виту

РАДОЈКА ДРАГАНИЋ

Нема ти данас невиних сужања,
Ни старе станице, нити жуте гошће,
Лудаци су жељни друмовања,
И нема ко може, нема тог ко хоће,
Из мрака кафане досегнути свитања.

У сјећању без сата, шапата и суза,
Полажем на твоју књигу десну руку,
И кунем ти се у ову јесен без муза:
Ријетко је чељаде што зна туђу муку.

Срећом - смрт ти није стална адреса,
Па када се уморе путеви наде,
Не морам молити ћутљива небеса,
Да ме спасавају од себе саме.

Увијек при руци,
Надмашује снова сјене,
Пјесма је најбоља накнада за живот,
Траје и послије последњег чина,
Па вријеме која допушта успомене,
Чува твоје стихове
На које неће
Паучина.

Асортиман лепих залазака

СПАСОЈЕ ЈОКСИМОВИЋ

Иза тога нема оправдања
али нема ни тебе
Јер у нашим песмама
и лица громила од нечега беже

Нити си од оних који намерно иду пречицама,
па ти западне купињар
али и видик
Уместо стазе,
сателити сазрелог лека

После шума
долази непроходност
И доживиш чудо да се све
регенерише
без узрока и последица,
супротно доминама
које падају у низу

А није пустињски след
Ни стега закључака после сазревајућих процеса

Чији је циљ споредан
али исти као судбина гљиве пухаре
одвојене и од праха

Него је личност и Сусрет
без сусрета

Иако сваки од поменутих прахова
полаже право на своју урну
уместо на себе

без помилованог истрајавања

Плес љубави

АНЂЕЛА ЈОКИЋ

У току узбуркања
љубавних осјећања,
нанизах стихове ове...
Љубав нас обавија
нерушивим зидовима,
са свих страна,
а наша срца
истом станишту жуде...
Отворих нову страницу живота,
у трену чудесне збуњености,
у првом нашем погледу,
као да ми срце
заигра плес танго,
а душа аргентино,
твојом се заслугом
стопише у само једно
ТАНГО-АРГЕНТИНО!
Наш плес је плес љубави,
која је дошла,
чији је подијум само у нама,
у двојема људима,
код којих је љубав дошла:
тихо, нечујно и сама...

Стиховања

L'artista

ДАНИЈЕЛА ЈОКИЋ

Шетајући дивним обалама Лима,
Ја упитам себе, занесеног често,
Да ли игдје ово на свијету има,
И да ли је свето ово рајско мјесто.

Јесу ли га Анђели икад походили,
Јер ако нијесу да што прије дођу,
На оваквом мјесту ако нису били,
Да га не знајући случајно не прођу.

Да одморе душу сви Анђели Свети,
Да оперу своја крила позлаћена,
Јер одавде неће да одлете хтјети,
Док их Лимска сјајна не освешта пјена.

Зато и ја грешник, своје бриге тешке,
Заборавим сасвим кад обали сиђем,
И кад пуне душе, лагано и пјешке,
До валова бистрих срећног срца приђем.

Наша прва јесен

ЈЕЛЕНА МАНОЈЛОВИЋ

Немој данас ништа да ме питаш
Пусти ме да уживам у просутом
злату под ногама мојим
Склопи очи, у тишини слушај...
Како шушти и чарлија наша јесен прва.

Шта је љепше од јесењег дана
Сунчаног и милог?
Тај смирај лијечи,
инспирише, тугу брише...

Знам да си, кишо,
извор живота, али немој!
Не буди се!
Не кради сјај овом новембру!

Облаче, не заклањај сунце,
Јер ће нестати ова благодет.
Ти, драги, не иди ако буде хладно...
Јер ово злато под ногама
мојим биће ружно и тако јадно!

Друг за друга

ДРАГАНА ЋУРЂЕВАЦ

Кад те живот разочара и кад те обузме туга,
нећеш остати сам, биће ДРУГ ЗА ДРУГА!
И кад изгубиш жељу и када не будеш имао воље,
друг ће бити ту да те бодри,
да ти каже да можеш боље.

И навићи ћеш се на то да има и оних
спремних да потпетљају ногу
и да ћеш много пута,
одрљавши кољена рећи: „Ја ово не могу!”
Али, сјети се, подићи ће те неко
и пружиће ти руку,
рећи ће ти топлу ријеч,
заборавићеш на јад и муку.

И везаћеш се за друга и
вољећеш га више од себе,
јер знаш да, ма гдје год био,
прави друг мисли на тебе.
И неће ти бити досадно
када с другом у небо гледаш,
схватићеш да те и звијезде опомињу
да друга чуваш и ником га не даш.

И немој да ти је непријатно
и немој да осјећаш било какав дуг -
друг и постоји да помогне
и друг ће за друга увијек бити ДРУГ!

Моја пјесма

САЊА ГОРАНОВИЋ

У мојој пјесми живот стане,
Њој препричавам своје дане,
Пјесма ми је пријатељ највећи,
Стихови се радују писању о срећи.

Кад срце емоције разлије,
Кад ми туга у души битку бије,
Повјерим се листу папира,
У пјесми срце ријечи не бира.

У мени се јавио пјесник,
Да изнесе оно сто срце чува у себи,
Јер осим пјесме,
Душа се поверила ником не би.

Кад олуја у животу дође,
Жеља за писањем у мени се јави,
А кад и то једном прође,
Моја пјесма са мном побједу слави

РАЗГОВОРИ О „ХИЉАДУ СТВАРИ“

Некада када је Марсел Пруст био изнурени млади романописац

На почетку трагања за изгубљеним временом - 8. новембра код Пруста, који није устао из кревета, дошао је Ели Жозеф Буа, новинар часописа „Ле Темпс“ да би са њим разговарао више од сат времена о „хиљаду ствари“. Уредник новина, Адриен Ебрар, организовао је овај интервју као услугу својој љубавници Мери Шоштакович. Главна тема разговора је био роман „Једна Сванова љубав“. Аутор је објаснио своја гледишта на вријеме, ликове и стил. Током интервјуа Пруст је цитирао дјелове романа, можда у нади да ће оповргнути критике које су му замијерале недостатак заплета, дијелећи неке од лекција које је наратор приче научио до краја књиге.

Буа је током интервјуа подигао очекивања читаоца рекавши да је примјерак који је ишао од руке до руке међу „привилегованим читаоцима“, изазвао велико одушевљење. Новинар се питао да ли је књига „ремек-дјело, како га неки већ називају“. Такође је предвидио да ће „Једна Сванова љубав“ узнемирити многе читаоце. Мада је „књига истинске оригиналности и дубине до нивоа чудноватости, која граби читаочеву пуну пажњу и чак га присилно веже уз себе“, Прустовом роману недостаје заплет у уобичајеном смислу који је „нешто на шта се ослањамо у већини романа да ће нас довести у неко стање очекивања преко низа авантура до неопходног закључка“. Умјесто тога „Једна Сванова љубав“ је „роман анализе“, тако дубок да „на тренутке желите да викнете: „Доста!“ као пред хирургом који детаљно описује операцију. Међутим, никада то не кажете. Настављате грозничаво да okreћете странице у намери да још дубље завирите у душе тих створова. Оно што видите је извјесни Сван залjubljen у Одету де Креси, и како његова љубав прераста у узнемирујућу, сумњичаву, нездраву страст измучену најгором могућом љубомором. Буа је читаоцима рекао да нас Пруст „не држи по страни... већ нас баца у ум, срце и тијело тог човјека“. Новинар је такође поменуо да ће читаоци доживјети слична осјећања у вези са „дјечаковом љубављу према мајци или према другарима... Господин Марсел Пруст је творац узнемирујуће књиге“. Буа је дао кратак преглед Прустовог пређашњег рада, цитирајући сцену са стаклеником из романа „Дани и задовољства“, указујући на пишчево сазријевање: „Усмјерен на самог себе, Марсел Пруст је из сопствене патње извукао креативну снагу приказану у овом роману“. Новинар је описао писца како „лежи у спаваћој соби на чијим су прозорима ролетне готово стално спуштене. Електрична свјетлост истиче блиједу боју његовог лица, али два фина ока сијају грозничаво и живо испод косе која му пада на чело“. Иако „још увијек роб своје болести... та особа нестане када писац, позван да прокомантира своје дјело, живе и почне да говори“.

Пруст је потенцијалним читаоцима поручио да је његов покушај да објави све дјелове свог вишеструког романа пропао јер издавачи нису желјели да издају „неколико томова одједном“. Објаснио је и значај који вријеме има у његовом дјелу: „Покушао сам да издвојим ту невидљиву супстанцу времена, зато је експеримент морао дуго да траје“. Дао је свој поглед на роман који је приказао скуп ликова из различитих друштвених staleжа, приказаних из различитих перспектива, и изнио свој концепт вишеструке личности. „С ове тачке гледишта“, примјетио је, „моја књига би могла да се сматра једним од низа ‘романа подсвијести’“. Не бих се стидио да је назовем и „бергсоновским романом“ али тај појам је нетачан, јер је мој рад заснован на разлици између свјесног и несвјесног памћења, разлици која не само да не постоји у раду господина Бергсона, већ му је и противна“.

Пруст је искористио сцену са мадленом као примјер невјероватног богатства несвјесног памћења, наговјештавајући чудесне токове који се налазе испод површине. Писац је изложио и лекције из естетике које је наратор романа научио у својој тежњи да постане креативна особа. Буа је завршио још једним освртом на „болесног аутора“ у затамњеној соби, „гдје сунце никада не улази“.

„Писац има разлога да буде поносан“, закључио је. Недељу дана касније, такође лежећи у кревету, Пруст је дао други интервју, овај пут Андре Левију са којим је причао сат времена. Овај

■ Од прве реченице се открива велики геније и пошто ће ово мишљење једног дана бити опште, морамо се одмах навићи на то

разговор се појавио 21. децембра у часопису Ле Мироиер. Леви, који је писао под псеудонимом Анре Арнивелде, баш као и Буа, примјетио је блједило пишчевог лица. Такође је први поменуо зидове од плуте, који ће касније постати легендарни. Преувеличавајући Прустово пустињаштво, Арнивелде је написао да се аутор прије много година повукао у своју „спаваћу собу у потпуности затворену за свјеж ваздух и свијетло, и цијелу обложу плутом“. Навео је и Прустову тврдњу да је повлачење из свијета користило његовом писању: „Сјенка, тишина и усамљеност...обавезали су ме да унутар себе поново створим све свијетло, музику и узбуђења природе и друштва“.

Арнивелде, који је дјеловао заинтересован за Прустово радно окружење, описује велики сто крај кревета: „Натрпан књигама, папирима, писмима и малим кутијама љекова. Мала електрична лампа, са свјетлом затомљеним зеленим абажуром, налази се на столу. Крај ове лампе, налази се табак папира, налив перо и мастионица“. Списак предмета може дјеловати

обично, али не и пишчева навика да ради ноћу и то увијек у кревету. Новинара су запањиле Прустове „велике, болесне очи, цаклећи се испод густе смеђе косе која неуредно пада на блиједо чело“.

12. новембра, два дана прије објављивања, Пруст је наговорио Гастона Калмета да издејствује помињање романа у часопису Ле Фигаро. Прије тога, још у марту, новине су објавиле дјелове романа „Једна Сванова љубав“ и „Око Германтових“ које је сам писац уредио да би створио оно што је назвао „Vasances de Râques“ („Ускршњи одмор“). Али сада када се објављивање примакло, Пруст је Калмету рекао да је донекле „тужно видјети да је Ле Фигаро једини лист“ међу онима у којима се говори о књижевности, који није извјестио о објављивању романа. Ако Калмет може на нешто утицати, замолио га је да избјегне епитете као што су фин и деликатан и било какво помињање књиге „Дани и задовољства“.

У петак, 14. новембра, десила су се два велика догађаја у Прустовом животу, мада важност другог испрва није била очигледна. Први је, наравно, било објављивање првог тома романа. Други догађај, на који је Пруст обратио мало пажње, била је помоћ Селесте Албаре приликом дијелења романа „Једна Сванова љубав“. Прустов брат Робер је тога дана оперисао Селин Котен. Писац је замолио Селест, која је дошла као привремена замјена за Селин, да са мужем у његовом таксију оде да испоручи потписане примјерке романа његовим пријатељима. Селест, која се доселила у Париз неколико мјесеци прије него што је срела Пруста први пут, још увијек

се плашила великог града. Недостајала јој је породица, нарочито мајка, и била је срећна што ће имати нешто да јој одвуче пажњу. Од тада је долазила у булевар Осман да ради од 9 до 17 сати док је Пруст спавао. Никола Котен је и даље био ту за Пруста у сатима који су били приближнији послодавчевом ноћном рапореду.

Издавач Бернар Грасе је увијек био професионалано учтив у својим односима према Прусту, али на објављивање романа је гледао као на посао. Покушао је да прочита дјело али му је било неразумљиво. Обавио је коректно своје дужности приликом издавања књиге али су му очекивања што се тиче продаје вјероватно била мала. У недељи по објављивању, Пруст је Лују де Роберу рекао да Грасе дјелује као „интелигентан, предузимљив и шармантан“. Али жалио се на саопштење за књижаре које је Грасе штампао прије договора са њим, „које, по мом мишљењу, не може бити спорније“. Пруст је од издавача затражио да повуче тај оглас, мада се плашио да је већ прекасно: „После дуге тишине услед добровољног повлачења из јавног живота, Марсел Пруст, чији је дебитантски роман изазвао опште дивљење, подарио нам је ‘У трагању за изгубљеним временом’, трилогију чији први дио, ‘Једна Сванова љубав’, представља мајсторски увод“. Пруст је „добровољно повлачење“ сматрао нетачним и замијерао је помињање првенца које публику подсећа на роман „Задовољства и дани“.

Прустова посвета човјеку који му је отворио врата у часопису Ле Фигаро гласила је: „Гастону Калмету, у знак дубоке и одане захвалности“. Гастон, који је дјеловао равнодушно према дивној табакери коју је од писца добио на поклон, никада није марио за посвету у свом примјерку романа „Једна Сванова љубав“. Калмет је био укључен у незгодну политичку кампању која ће имати трагичне последице. У примјерку за мадам Штраус, Пруст је написао: „За мадам Штраус, једину коју сам волио у вријеме када сам почео да пишем ову књигу, и према којој се моје дивљење није промијенило, ништа више него ни њена љепота и младалачки шарм“. На примјерку за Робера написао је: „Мом малом брату, у сјећање на изгубљено вријеме, које накратко поново добијем сваки пут када смо заједно. Марсел“. Лисијену је објаснио зашто је његов „драги мали“ одсутан из књиге. „Сувише си дио мога срца да бих те могао приказати објективно, никада за мене нећеш бити лик романа, ти си оно најбоље у самом писцу“. Посвета Рејналду је непозната, али сигурно исказује слична осјећања јер нико од њега није био ближи Марселу. А опет, на неки начин и Рејналдо и Лисијен су веома присутни у књизи. Пруст је због обоје патио од мучне, изнурујуће љубоморе која је готово уништила Свана током његове опсесије Одетом.

На дан када се роман појавио, Леон Доде, кључна особа у сваком засиједању одбора за дојелу Гонкурове награде, писао је свом пријатељу Марселу о противљењу одбора да своју награду додјели било коме старијем од 35 година. Прусту је било 42. Износећи овакав став, чланови Гонкурове академије су следили оно што су сматрали својом дужношћу. Приликом установљивања своје награде, Едмон де Гонкур је изнио своју „главну жељу“ да „награда буде додјеливана младим ауторима, оригиналним талентима, новим и смјелим напорима мисли и форме“. Пруст је потпуно одговарао свим овим захтјевима осим по питању младости.

Писма послата Роберу де Флеру, Жан Лују Вадуајеу и Ани де Ноај у вријеме објављивања романа, показују дубоко Прустово незадовољство и планове за напуштање Париза, па чак и Француске. Вадуајеа је питао да ли зна неку „тиху, изоловану кућу у Италији, небитно гдје, само да је далеко“. Затим се распитивао за изнајмљивање једне од најраскошнијих ренесансних вила у Италији: „Да случајно не знаш да ли је вила Фарнезе, у мјесту које мислим да се зове Капрарола, слободна за издавање? Авај, у тренутку када ми књига излази, ја мислим о нечему потпуно другом“. Пруст је изгледа прочитао у Ревуе де Парис да је палата Фарнезе у планинском селу Капрарола, крај Витерба, обновљена и издата богатом

Американцу. Оваква екстравагантност дјелује будаласто, с обзиром на тадашње Прустово несигурно имовно стање, али био је потпуно пометен. Писао је Флер да чак нема снаге ни воље да препише последња два тома свог романа који су били „потпуно завршени“. Повјерио се да је изнајмио имање негдје ван Париза, али се није могао одлучити за одлазак. Ани де Ноај је захвалио „бескрајно на томе што му је писала“ о роману, и додао да му књига „није постигла успјех“. А чак и да се то десило, не би осјетио задовољство због тога јер је „тренутно веома тужан“. Прустово незадовољство је долазило због несрећне везе са Агостинелијем.

Писац је своју наклоност према младом човјеку показивао кроз сталну великодушност и услуге. Али желио је немогуће – узвраћену љубав и оданост. Осјећао је да се Агостинели удаљава, незадовољан његовим сталним и захтјевним присуством. Пруст је знао да је ситуација безнадежна, његова чудесна проицљивост и интелигенција нису били у стању да збаце окове жели и љубоморе који су га везали за његовог секретара; Сванову опсесивну љубав према Одети описао је као болест да би затим и сам подлегао истом вирусу. Ако се узме у обзир опис који је користио за Свана, изгледа да је вјеровао да му је болест неизлечива.

Пруст се потрудио да пошаље примјерке свог романа групи људи који су га избјегавали, али које је и даље желио да импресионира зато што су били писци. Дан после изласка „Једне Сванове љубави“, обавијестио је Жака Капоа да је послао примјерке њему, Галимару и Жиду, као и Полу Клоделу, пјеснику и драмском писцу, кога је „знао површно али му се дубоко дивно“. И премда је задобио пажњу Капоа, Пруст се жалио због Жидове индискреције. До Пруста је дошла прича о томе како га је Жид оговарао причајући да је Копе одбио да у свом часопису Nouvelle Revue Française објави дјелове Прустовог романа, ствар за коју су се Пруст и Копе сложили да буде повјерљива. Рекао је Копеу да када би Жид знао колико је пута Пруст покушао за његово добро оповргне приче о турским купатилима, арапским дјечацима и бродском капетану на трци Кале-Довер, можда би био обазривији у изношењу ствари о њему. Не изненађује што је Пруст био добро обавијештен о Жидовој репутацији хомосексуалца.

21. новембра Рејналдо је писао мадам Дугле, нећаци Шарла Гуноа, изражавајући мишљење и предвиђајући: „Прустова књига није ремек-дјело ако се под тим сматра савршена књига беспрекорно саздана. Али је без икакве сумње (и ту моје пријатељство са њим нема никаквог удјела) најбоља књига која се појавила после ‘Сентименталног васпитања’“. Од прве реченице се открива велики геније и пошто ће ово мишљење једног дана бити опште, морамо се одмах навићи на то. Увијек је тешко прихватити да је неко кога си упознао геније. А опет, Стендал, Шатобријан и Вињи су прихваћени као великани“. Рејналдо, који у почетку није цијенио невјероватну интелигенцију свог пријатеља, сада је разумио Прустов геније и трансформацију која се одвила у њему пошто је свој велики дар употребио напорно радећи на свом дјелу.

ИЗБОР: LITHUB.COM
ПРЕВОД: ВЛАДИМИР МАРТИНОВИЋ

Савремена проза

ПИШЕ: СЛОБОДАН ЗОРАН ОБРАДОВИЋ

Умрије Тимотије

И, представи се раб божији Тимотије августа 1919. године. Умрије у сну након исцрпљујућих ноћи неконтролисаног кашља и високе температуре.

Угаси се у зору као и лампа којој несташе гаса па сув фитиљ не могаде да гори. Оде Тимотије последње недеље љетњег мјесеца Богу на истину.

Стоји лакну! Бјеше се уморила од његових, али и својих мука – жељна да заспи и да се наспава.

Не памти кад је последњи пут нешто сањала. Није памтила супруга здравог, а откад се вратио из заробљеништва – из некаквог логора у Мађарској, стање му је било још горе. Молила је Бога да Тимотију узме душу да се одморе и он, и она. Дјецу нијесу имали. Младост их је полако напуштала и само је жељела да ова агонија од његове болести прође – да се наспава.

Сахранише Тимотија у понедељак, на сеоском гробљу. Лелекну га Тодор, тужела га Зора набрајајући и наричући кога болан остави... разиђе се брзо омања група сељана која дође да испрати покојника. Стоји приђе кума и рече:

– Наспавај се, одужила си се и Тимотију и Богу!

Стоја угну раменима, поправи црну мараму и замаче путем ка оронолој кући коју направи Тимотије, за њих двоје, док је био у младости.

Дочека је пуста кућа... Уђе. Стропошта се на кревет у ком се јуче упокоји Тимотије. Заспа мртвачким сном.

Вани се већ навукло вече. Пун мјесец је бацао довољно свјетла да се разазнају предмети по соби. Стоја се пробуди, погледа једним оком. Схвати гдје је, онако буновна... би јој жао да прекида спавање, да устане. Себи смрси у браду: – Хоћу да се напокон наспавам.

Посеже за ћебетом да се препокрије. Септембарска ноћ, ни врела ни хладна помилова је по образу, а онда некакав хладан талас јој изазва језу од ногу ка врату.

Непријатност јој се нагомила у желуцу. Нешто се налазило на дну њених ногу. На тренутак помисли да је мачка, али мачку нијесу имали.

Тресну ногом да отјера то са кревета. Пар очију засија у тами и неприродно

Рад Марка Сандића

брзо се повукоше са свјетла мјесечине горе – под таваницу.

Тихи звук попут хука сове, прво кратко, па онда дуже направи круг по соби. Синцир тресну негдје код прозора. Крену топот по соби.

Склупчана је ћутала на кревету и буљила покушавајући да схвати о чему се ради. Није могла да устане и побјегне вани, страх ју је потпуно надвладао. Осјетила је нешто – попут додира

хладне руке на рамену и, чула је тихи шапат уз само уво:

– Сад можеш да се наспаваш, велика мученице моја.

Схватила је да је Тимотије крај ње у постељи.

Кад је свануло, престао је и шапат и покрети по кући.

А, она?! Она је била бијела у лицу као дан који је пристизао...

Пред ноћ

Обично док пратим траг заласка руменила у привидном споју ноћи са мислима, залепрша ми душа, делом остала да ме сакупља пред ноћ. У покушају да останем свилена, мекана од сећања свлачим истину у осећању предаје себе времену. А, време у трену краде вечност као цвет који остане да прецвета на длану судбине. И тако мирис овери заблуду да друго ништа нема укус, траг који говори за себе, отисак црног мастила споменара... Направих хербаријум ретких суза, кроз прозор несанице, допире осећај, зов којота срца изгубљених олуја у покушају.

Тако пред ноћ, прошетам свемиром у тражењу комете падалице... метеора жеље да ми сврати милина, обљуба дана за сутра које нема паркинг ни време трајног промашаја, само илузија не нуди сигурну стварност... понуђени сан достигне недоумицу, отрезни буђење да позове мелодију срца плесом завере, уситни корак обећању, да продужи чекање...

Обично док прати траг одласка, долазим себи, загрим немир да ме уснули дар не пробуди неспремну за наставак живота у твом и мом помирењу јутра.

ПИШЕ: ДУШИЦА ПАЈОВИЋ

Избор из поезије

ВАСКО ПОПА (1922-1991)

Маслачак

На ивици плочника,
на крају света,
жуто око самоће.

Слепа стопала
сабијају му врат
у камени трбух.

Подземни лактови
терају му корење
у црницу неба.

Дигнута псећа нога
руга му се
прекуваним пљуском.

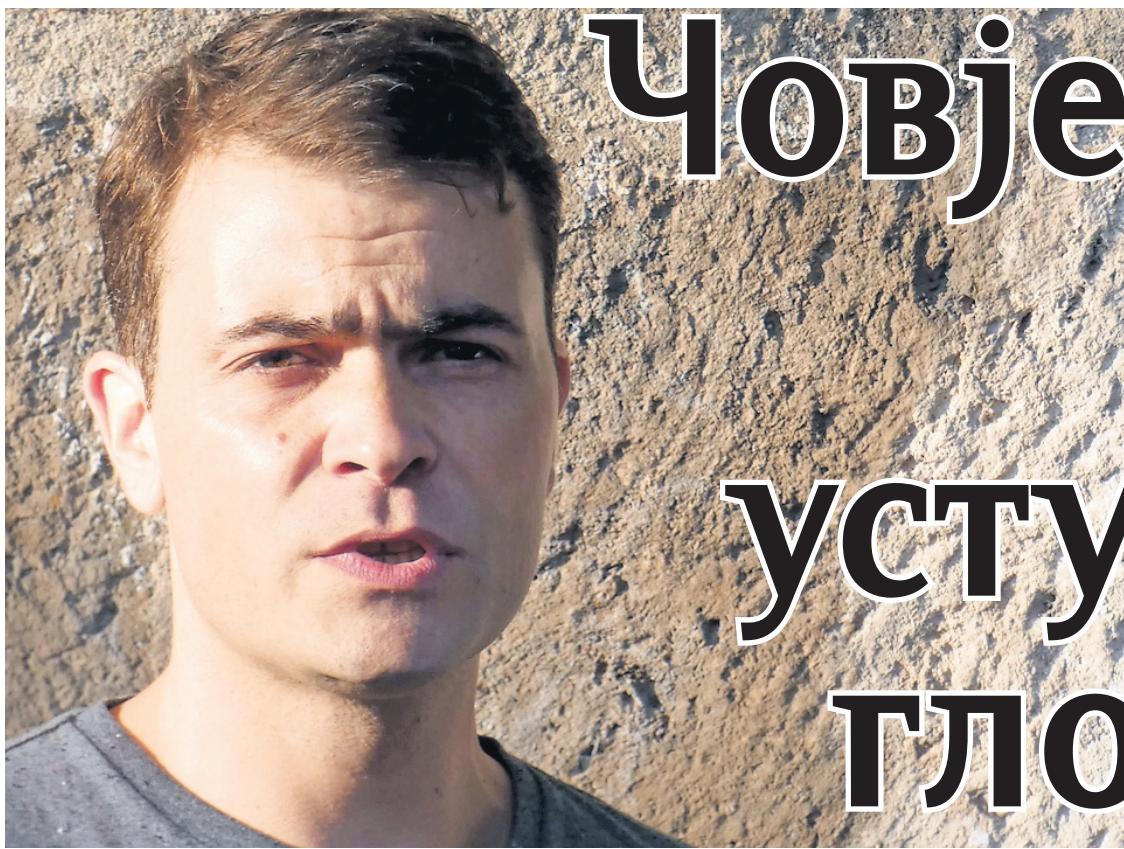
Обрадује га једино
бескућни поглед шетача
који му у круници преноћи.

И тако
догорева пикавац
на доњој усни немоћи
на крају света.

Рад Тијане Ракочевић

КУСТОС ГАЛЕРИЈЕ САВРЕМЕНЕ ЛИКОВНЕ УМЕТНОСТИ НИШ МИЛАН РИСТИЋ ГОВОРИ ЗА „ЋИРИЛИЦУ“

Човјеков лични идентитет устукнуо пред глобализмом

Колективна изложба уметника из Ниша насловљена „Мера – граница“ може се до 29. октобра погледати у галеријама Центра савремене уметности Црне Горе – Перјаничком дому и „Клубу“.

Поставку чине радови уметника који живе и раде у Нишу: Братислава Башића, Јелене Китић, Стевана Китића, Јадранке Мишић Пејовић, Перице Донка, Николе Марковића, Бориса Гандолфа, Миљане Раденковић, Јелене Миљковић Лазарет, Франца Цурка и Ивана Митића, а изабрао их је сликар, кустос Галерије савремене ликовне уметности Ниш, **Милан Ристић**. Након Подгорице, изложба ће у фебруару 2019. бити приказана у Галерији Официрски дом – Галерија савремене уметности Ниш.

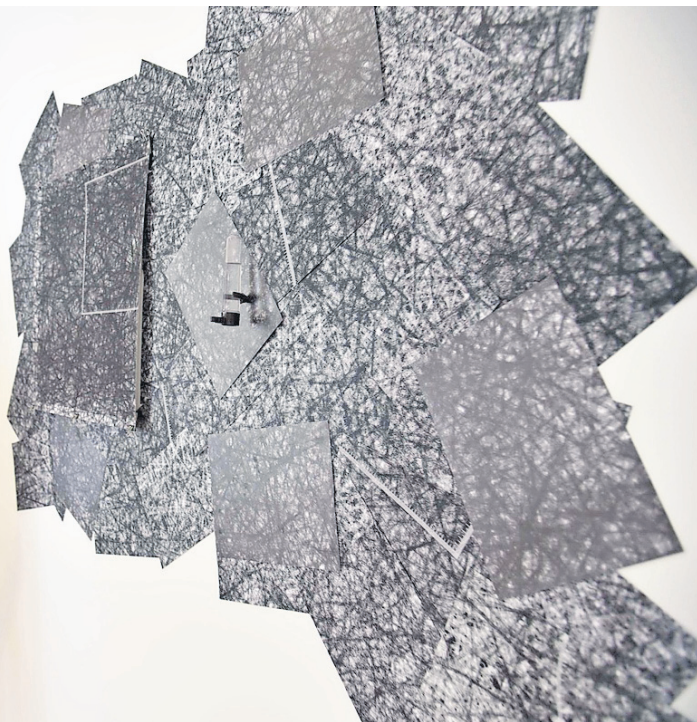
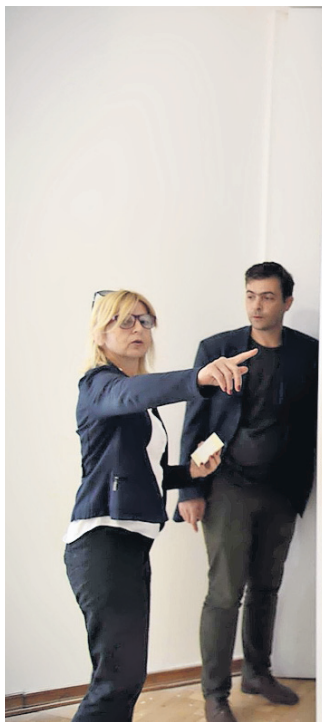
На отварању изложбе Милан Ристић је обраћајући се публици у Подгорици рекао између осталог и следеће: „Изложба „Мера – граница“ бави се идентитетом. Кроз избалансиране уметничке исказе, ова изложба отвара нека локална, регионална и глобална питања, са идентитетом човјека као централним интересовањем и то: питања обећања и обећане земље, нетјелесног и непропадљивог у човјеку, лика, трага у времену и његове дескрипције, баштине, питања заблуде и манипулација, губитака памћења, острашћености, знака и значења, интеграција и глобализације, распордаје вредности, миграције младих, слободног и улудо потрошеног времена, девијација, криминала, глобалног старења, друштвене улоге старих, али и поимања, као опште и забринуте запитаности и јединице мјере и погледа. Она не тежи квалификацијама скалираних вриједности и не тражи евентуалну кривицу. Напротив, она представља покушај мјерења слике „нашег свијета“ оком духа, кроз дјела нишких аутора“, рекао је између осталог Ристић, који је детаљније о поставци и концепту говорио за културни додатак „Дана“ „Ћрилицу“.

●**Као аутор актуелне поставке, за нас гостујете у ЦСУЦГ, зашто сте се одлучили баш за назив „Мера – граница“? Колико смо данас сви, па тако и уметници, ограничени – или можда ипак нисмо ограничени? Колико су границе питање физичког хабитуса или питање стања духа?**

- Ограничења нису нарочита специфичност времена у коме живимо, са њима се живјело и живјеће се, а на послетку, са њима не само да је нужно, него је и пожељно живјети. Поред извесних ограничења личних могућности, у смислу индивидуалних способности и материјалних прохтијева сваког појединца, ту су и законске обавезе које штите туђа и сопствена грађанска права, морална или/и религиозна убјеђења. Међутим, када се појединац, с промјенама у друштвеној и глобалној заједници чији је дио, сусреће са новим вриједностима, па тиме и ограничењима које оне подразумевају, у њему се може јавити осјећај дезоријентисаности или чак угрожености. Такође, глобално освојена слобода идеја, управо плурализмом може да уведе у конфузију, нешто налик инхибицији услед прешироких избора или личној неслободи за превелике слободе. Дакле, у свијету који се ужурбано мијења сви су пред изазовима, а ниво адаптивности је индивидуалан.

Ова изложба је намјенски конципирана као узвратни корак сарадње Центра за савремену уметност Црне Горе и Галерије савремене ликовне уметности Ниш, који је начинио изложбом „Савремена црногорска ликовна уметност“, ауторке Маје Дедић. И чинило се адекватним, да

■ **Плаћен за свој прековремени рад и са мањком слободног времена за остваривање својих породичних и духовних потреба, анимиран високо технолошким садржајима, који потхрањују сентименталне болећивости и ниске страсти, обичан човјек постаје роб виших интересних сфера**

се изабраним уметничким исказима аутора из Ниша допринесе ишчитавању одређених структура и појава својствених нашем заједничком културном простору, да се дјелима која се односе према стварности премјери наш свијет и сугерише могућност превазилажења његових граница, каткад, једноставним подизањем погледа. Отуда је назив ове изложбе „Мера – граница“ и за централно интересовање има идентитет.

●**Да ли је могуће избјећи, или можда идентитетска питања и не треба избјежавати? (Јер, да их нисмо избјегавали можда распад државе не би био онако крвав...)**

- Свакако је конструктивније и мање криво да питања идентитета буду предмет јавног дискурса, али једна од основних мањкавости уређења СФРЈ је била у идеолошкој народних трибуна, а та аура допушта злоупотребу одговорности. Ослобођен је свјесно и правомјерно контаминирани потенцијал разлика.

Истину за вољу, живе и живјеће друштва далеко различитијих идентитета грађана. Историјска улога граничара истока или запада, која је Балканцима територијално додијељена, подразумева стално осциловање по овој оси утицаја.

●**Занимљиво је и да Ви питање идентитета у великој мјери постављате на личном фону, избјегавајући питање идентитета неког колективитета. Да ли је то заиста могуће, или су ипак врло тијесно испреплетени да их понекад и не можемо раздвојити? Колико појединац у нашим друштвима може гајити свој лични идентитет (и по коју цијену)?**

- Мишљења сам да смо прво особе па онда дио

неке заједнице или групе, а да је обратна поставка својствена заосталим организацијама дјелања и друштвима. Лични идентитет се изгађује у средини у којој се одраста и живи, и у већој или мањој мјери свако носи њене одлике. Такође, данас су готово сви дио и глобалне информационе заједнице.

Током преображаја одређеног друштва од појединаца се очекује да поднесе највећи терет промјена. Он не само да мора да се прилагоди мјерилима којима се консензусом тежи, него и да спремно одговори понекад опречним захтијевима текућег тренутка. Дакле, свјесно или не, он подвргава ревизији сопствени идентитет. Иако то може да представља болно искуство, када поводи нису тоталитарни, промјене се могу сматрати уносом нових квалитета премреженој структури идентитета.

Његовање личног идентитета је у нашим друштвима формално дозвољено до мјере која не угрожава идентитет другог или јавни ред и закон. Сасвим је друго питање то шта се у пракси под угрожавањем подразумева и ту стање није идеално, али би за појашњење требало консултовати особе непросјечних категорија, потреба или оријентација. Али и форме су велико достигнуће, оне поступно, наградама и казнама култивишу. За сада смо код награда.

●**Колико нам друштвени систем – капитализам, који је код нас стално у транзицији, и никако нити да прође нити да се заустави, намеће границе и одређује идентитет? Да ли због тога неки од радова које сте изабрали, сваки на свој начин проговарају о немогућ-**

ности остварења пуног капацитета личног идентитета (у најширем смислу)? Јер, поигравају се називима – као „Обећана земља“, или „Кућа на продају“, или пак враћање историји као неком наводно бољем времену – фреско сликарство или иконопис..., звијездама петокракама...

- Радови које сам изабрао за ову изложбу проговарају о одређеним личним, друштвеним и акутним свјетским питањима и уметнички су израз својих аутора. Рафинираним стратегијама промишљања и стварања отворене су бројне теме тренутка, па тако и оне које проблематизују транзицију друштвеног уређења или појаве које је прате.

Не може се са сигурношћу рећи када је заиста почела, али генерације рођене током њеног претпоследњег издања, у транзицију су ушле распадом Југославије. Када су у неколико спласе острашћености и митоманија наметнуло се питање економског стандарда грађана и упоредо с тим су се увиди јавности пружиле и одређене визууре западне цивилизације. Иако је од неких застајао дах, што је резултирало јавним консензусом за евро-атланске интеграције, друге су пак уносиле аргументацију за преиспитивање спремности или чак за изразиту одбојност према одлуци да им се, уз испуњење захтијеваних стандарда, приступи.

Одбојност према корпоративном глобализму заснована је на питању идентитета. Наиме, стављен у службу капитала, упућен на продукте масовне забаве и популарне културе, под привидом избора, човјек свој лични уступа у замјену за глобални идентитет. Мало конкретније речено, плаћен за свој прековремени рад и са мањком слободног времена за остваривање својих породичних и духовних потреба, анимиран високо технолошким садржајима, који потхрањују сентименталне болећивости и ниске страсти, обичан човјек постаје роб виших интересних сфера.

●**Као кустос који прати актуелну ликовну сцену Србије, колико сте упознати и са актуелном црногорском ликовном сценом? Ко се по Вама издваја са црногорске сцене? Како се у Европи и свијету позиционирају наши уметници? Колико се цијене њихови радови? Да ли смо сви ми изгубили или добили, када је у питању и презентација и вредновање рада наших уметника распадом некадашње државе – држава?**

- С обзиром на то да је више актера на српској уметничкој сцени, а да има уметника који су активни широм Ех-уу културног простора, моја сазнања о црногорским уметницима се односе на оне личности које живе или дјелују и у Србији. Веома сам задовољан што је у вријеме гостовања наше изложбе у Дворцу Петровића изложба „Прави се да спаваш“ **Тадије Јанчића** и што сам могао да је видим. Одређени број уметника са наших простора дјелује у свијету, поједини и са великим успјехом. Губитак за нашу средину представља то да ће се њихово дјеловање можда ишчитавати иманентно другим културама, да ће бити ван домаћа домаће јавности и да тиме неће богатити дух овдашњих људи. Истину за вољу, један од радова који ми је оставио снажан утисак на овогодишњем Октобарском салону је видео словеначке уметнице **Јасмине Цибиц** која ствара у Лондону. Додуше, њена „НАДА: Чин 2“ је поновна поставка реинтерпретираног балета-пантомиме „Чудесни мандарин“, Беле Бартока, представе изведене 1958. године у Југословенском павиљону на Бриселском сајму.

Ж. ЈАНУШЕВИЋ